“Alles wat je doet, moet waarde toevoegen”

Geplaatst op 24 november 2020

Lia de Jongh is sinds 2015 voorzitter van de raad van bestuur van Topaz. Zij is groot voorvechter van ‘Van regels naar relaties’ en van ‘Radicale Vernieuwing Waarde-vol Onderwijs®’ (RVWO). In dit interview gaat Mieke Hollander (projectleider RVWO) met haar in gesprek over het belang van wetenschappelijk onderzoek.

Was onderzoek al een belangrijk item toen jij bij Topaz kwam werken?

“Zeker! Mijn voorganger is namelijk een van de grondleggers van Topcare. In het gedachtegoed van Topcare is vooral praktisch onderzoek van belang. Onderzoek moet waarde toevoegen aan het werk van verzorgenden en verpleegkundigen, en bovenal aan het leven van de cliënt. Dat gedachtegoed zat al heel erg in de genen bij Topaz.”

Wat spreekt jou daarin aan?

“Onder meer dat je je vak heel serieus neemt. Dat je dus zegt: ja ik zorg voor mensen, maar wat ik doe moet altijd wél gestaafd zijn door wetenschappelijke inzichten. Als je zorg serieus neemt, moet je wetenschappelijk onderzoek doen, zodat je ook steeds kunt streven naar beter. In de cure is dit al gemeengoed, maar in de care is dat veel minder het geval.”

Hoe zou dat komen?

“Nou … omdat er eigenlijk, ik wil niet zeggen minderwaardig, maar wel met minder-waarde naar de care gekeken werd dan naar de cure. De cure is erg gericht op verbetering, behandeling. Dat werd altijd hoger aangeslagen dan zorgen dat mensen een fijn leven hebben. Maar waar wij mee bezig zijn, is veel meer: het

zolang mogelijk in stand houden van het leven van mensen. Het streven naar verbetering als je negentig bent, is toch een beetje *overdone*. Dat zit er niet meer in. Maar daarom is de waarde van het leven niet minder."

Als ik goed naar je luister, dan vind je dat de lijn tussen onderzoek doen en waardevolle zorg bijna een-op-een is.

"Absoluut! Alles wat je doet, moet waarde toevoegen aan degene voor wie je het doet. Bij Topaz hebben we als motto: 'het hele leven telt'. Het leven is te mooi om af te raffelen.
Mensen raken steeds meer herkenbaarheid kwijt in het leven. Dat kan komen door dementie, maar ook doordat je gewoon heel oud bent en de hersens het even niet meer allemaal op een rij hebben. Dan is het wel heel erg van belang dat het personeel je goed kent en weet wat voor jou van belang is, waar jouw wensen nú nog liggen. Dus de relatie van de oudere met de verzorgende is echt essentieel. In de driehoek van cliënt, naaste en medewerker ontstaat kwaliteit van zorg. Niet aan de beleidstafel.
Wetenschappelijk onderzoek is van belang om te weten: doen wij nou de juiste dingen? Met onderzoek kun je beter funderen waarom je doet wat je doet. Als je bijvoorbeeld kijkt naar de Doodle-borden, behorende bij het Leefplezierplan, daar ligt echt een wetenschappelijk onderzoek aan ten grondslag. Het gaat om: ken uw bewoner, weet dat dit het verschil maakt."

Bij hogescholen heb je sinds een jaar of twintig lectoren. Zij streven naar kennisvalorisatie. Wat je merkt, is dat hogescholen soms mopperen dat kennis die opgedaan wordt in het onderzoek te weinig benut wordt in het onderwijs. Herken jij dat?

"Ja. Met alle begrip voor het onderwijs, het is een sector die – nog veel meer dan de zorg -– niet echt openstaat voor vernieuwing. Die moeite heeft om te reflecteren op het eigen gedrag, op de eigen kennisontwikkeling en dus eerder met de rug naar uitkomsten van onderzoek staat dan dat ze deze omarmt. Dat is erg jammer, want we moeten het wel hebben van onderwijs. Als het onderwijs niet goed is, kun je bijna al voorspellen dat een jongere die nu kiest voor de zorg, over twee jaar weer vertrekt. Die raakt teleurgesteld, omdat de praktijk niet aansluit bij wat er op school is geleerd. Als jij leert uit een boek van twintig jaar geleden en niet van een iPad en je wordt niet gestimuleerd tot innovatie, tot verkennen, tot nieuwsgierigheid, tot je afvragen: wat beweegt deze bewoner, dan is het bijna onherroepelijk dat je de zorg weer uitgaat. Dat is dood- en doodzonde. Nederland is enorm aan het vergrijzen; we zeggen allemaal dat de zorg ons een groot goed is. En toch passen we het onderwijs niet aan."

Eline de Kok, met wie we net een podcast hebben opgenomen, zegt: we moeten veel meer rebels leiderschap hebben bij individuen. Wat zegt jou dat?

"Er zijn een heleboel T-shirtjes met leuke teksten erop. Bijvoorbeeld: '*Don't follow me, I'm lost too*.' Daar gaat het om! Vertrouw niet op die ander, maar op jezelf. Ontdek de waarde in jezelf. Stel vragen. Neem nooit genoegen met: 'Ja, zo doen wij dat hier nu eenmaal'. Jij bent verantwoordelijk voor de manier waarop jij je eigen vak uitoefent. Daar hoort bij dat je niet accepteert wat de status quo is. Dat je een *open mind* hebt. Je

bent bijna schatplichtig aan de mensen voor wie je zorgt. Wees dus nieuwsgierig, ga steeds op onderzoek uit: wie is die mens, wie is die ander? En vraag je ook af: zit ik wel genoeg in de vakliteratuur? Weet ik wel waar het eigenlijk over gaat? In die zin juich ik rebels leiderschap toe.
Bij Topaz heb ik, zeker in het begin, heel vaak gezegd: kijk niet omhoog voor het antwoord, maar kijk om je heen. Praat mét mensen en niet óver mensen. En ga mij als bestuurder niet om toestemming vragen. Jullie weten van een beetje een heleboel. En ik weet van een heleboel een beetje. Dus je kunt mij advies geven. En dan heb ik genoeg boerenverstand om te denken: o, dat vind ik wel een verstandig advies of ik stuur je nog even terug, omdat ik het nog niet voldoende voldragen vind. Daarin zit voor mij ook dat rebelse leiderschap.
Voor mij is heel erg van belang dat ik iedere dag twijfel aan wat ik doe. Dat ik mezelf afvraag: is dit wel het juiste?
Dat zijn allemaal elementen die daarbij horen voor mij."

Wat brengt het Academisch Netwerk Ouderenzorg jou?

"Als wij de ouderenzorg willen verbeteren, dan zullen we van regels naar relaties moeten. Zorg ís relatie, het is voor, door en met mensen. Ook zullen we moeten vertrouwen op wetenschappelijk onderzoek. En dat lijkt soms wat tegengesteld, want bij relaties heb je het over ontdekken, mensen leren kennen, buiten de lijntjes kleuren, eens een keer met je rug naar alle regels gaan staan. Bij wetenschappelijk onderzoek ben je op zoek naar de waarheid. Die twee hoor je allebei te koesteren in het streven naar 'iedere dag betere zorg'.

In het prachtige boek dat recent uitgekomen is, 'Wij kunnen toveren', heeft Rudi Westendorp het nawoord geschreven. Hij schrijft daarin: 'In Denemarken is tien jaar geleden besloten te stoppen met de accreditatie van zorginstellingen. In plaats daarvan ligt de borging van kwaliteit op de werkvloer.' Wat zou jij ervan vinden als dat navolging kreeg in Nederland?'

"Dat zou behoorlijk revolutionair zijn! Ik geloof niet dat het in Nederland snel zal gebeuren. Maar het zou wel een groot goed zijn, omdat Nederlanders veel te veel waarde hechten aan papiertjes, diploma's, accreditaties. En dat voegt geen waarde toe aan waardevolle zorg. Dat gaat namelijk over: wat gebeurt er in het gedrag, wat doen mensen, zorgverleners, om ervoor te zorgen dat die oudere een fijne dag heeft."

Topaz is volgens mij een van de weinige organisaties die het zorgleefplan digitaal gebruikt. Kun je daar wat meer over vertellen?

"Je kunt het niet alleen maar hebben over een zorgplan, want mensen léven bij ons. Dus het zorgleefplan – of beter nog: het leefplezierplan, zoals Joris Slaets van Leyden Academy dat heeft ingebracht – gaat veel meer over: wat is nou eigenlijk ons doel, wat is onze ambitie? Deze mensen zijn oud en versleten, ze zullen nooit meer een marathon lopen, zullen nooit meer een huis gaan kopen, maar willen wél leven en plezier hebben in dat leven.
We zijn op een gegeven moment gestart met het vervullen van hartenwensen van de bewoners. Gewoon

gevraagd van: wat zou u nu nog fijn vinden? En daar komt bijvoorbeeld een helikoptervlucht uit. Hebben we ook gedaan. Maar we zien dat het veel meer in hele kleine elementen zit. Bijvoorbeeld: ik wil zo graag nog een keer naar de Haarlemmerstraat om mijn eigen winterjas te kopen in plaats van dat een ander dat voor mij doet. Of: mijn zus bezoeken die ik al jaren niet heb gezien. Dát zijn de dingen waar het om gaat. En als iemand in zijn dementie de indruk heeft dat hij piloot is, dan is hij voor ons een piloot. Ook al was hij een postbode. Dat is namelijk helemaal niet van belang, de waarheid, de regels. Wat van belang is, is de beleving van deze persoon op dit moment en wat hem of haar gelukkig maakt. Daar moeten we op aansluiten, want dat voegt waarde toe aan zijn of haar leven. Vandaar: het zorgleefplan. En het liefste nog een leefplezierplan."

Jij bent ook voorzitter van de Klankbordgroep Onderzoek, die onder meer onderzoek doet naar de manier waarop RVWO vormgegeven wordt en wat de effecten zijn van RVWO. Ben je tevreden over wat daar gebeurt?

"Ja. We hebben net een rapportage gehad en de terugkoppeling vond ik heel herkenbaar. Als je iets wilt vernieuwen, zul je aan grenzen van anderen gaan morrelen. En dat betekent dat mensen zich bedreigd gaan voelen. Of dat mensen met hun rug ernaartoe staan. Niemand omarmt zomaar vernieuwing. Dat zit niet in onze aard. We zijn kuddebeesten, we zijn klapvee, en het liefst doen we gewoon met iedereen mee. En nu komt daar een recalcitrant clubje en dat zegt dan: ja, we gaan het anders doen!
Het is van belang om te erkennen en herkennen dat het anders is. Het verleden was niet fout, maar dat was in een hele andere context. We komen ergens vandaan, maar we gaan wel naar een toekomst toe die iets anders vraagt. Dan is wetenschappelijk onderzoek heel erg van belang. En het mag van mij breder, het mag van mij dieper; maar: iedere stap is er één."

OVER RVWO
Radicale Vernieuwing Waarde-Vol Onderwijs® vernieuwt het zorgonderwijs, zodat de zorg en ondersteuning duurzaam kunnen aansluiten bij de waarde(n) van mensen met een zorgvraag en hun naasten én zorgprofessionals hun werk met plezier doen. (Meer informatie over RVWO lees je in de RVWO-nieuwsbrief).

Interview: Mieke Hollander. Tekst: Femke van den Berg. Beeld: Henny Beemsterboer.

Meer artikelen over de thema's met trefwoorden:

Thema's: Onderzoek, Vernieuwing onderwijs, Radicale Vernieuwing Waarde-vol Onderwijs®
Trefwoorden: Bestuurders, Topaz, Waarde-vol onderwijs Leiden